

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет соціальних наук та соціальних технологій
Кафедра політології

Бакалаврська робота
Освітній ступінь – бакалавр

На тему: **«СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА НЕРІВНІСТЬ В
КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ НА ПРИКЛАДІ
СУЧАСНОГО ГЛОБАЛЬНОГО ПРИКОРДОННОГО РЕЖИМУ ТА
ПРОБЛЕМ ГЕНДЕРНОЇ МІГРАЦІЇ»**

Виконала: студентка 4-го року навчання
Спеціальності
052 Політологія

Конопляник Марія Володимирівна

Керівник Єремєєв О. С.,

Кандидат політичних наук, старший викладач кафедри політології.

Рецензент Гнатюк М. М.,

Доктор політичних наук, доцент кафедри політології.

Бакалаврська робота захищена

З оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« » _____ 20__ р

Київ – 2022 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА НЕРІВНІСТЬ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПОСТКОЛОНІАЛЬНИХ ВІДНОСИН МІЖ ДЕРЖАВАМИ	6
1.1. Витоки сучасної соціально-економічної нерівності у європейському колоніалізмі ...	6
1.2. Співвідношення географічного становища країни та соціально-економічного становища найманих працівників	10
1.3. Критика основних аналітичних концепцій соціальної нерівності	12
РОЗДІЛ II. ГЛОБАЛЬНИЙ ПРИКОРДОННИЙ РЕЖИМ.....	17
2.1. Проблема глобальної нерівності оплати праці в умовах зростання впливу ТНК	17
2.2. Проблема нерівності купівельної спроможності в умовах глобальної діяльності ТНК	22
2.3. Проблеми прийому та адаптації біженців в Європі в контексті нерівності розвитку країн ЄС.....	24
2.4. Міграція як шлях до підвищення соціальної мобільності.....	29
РОЗДІЛ III. ПРОБЛЕМИ РЕПРОДУКТИВНОЇ ПРАЦІ ТА ГЕНДЕРНОЇ МІГРАЦІЇ	32
3.1. Взаємозв'язок гендерного питання з політичною економією	32
3.2. Попит на оплачуваних домашніх працівників-мігрантів	40
ВИСНОВКИ	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:.....	50
Додаток 1.....	54
Додаток 2.....	54

ВСТУП

Ми звикли розуміти світ як місце, де національні держави межують одна з одною через чіткі територіальні лінії, що вказують, де починається і закінчується одна держава (навіть якщо є суперечки щодо «справжніх» кордонів і територій). Охорона територіальних кордонів як частини реалізації суверенітету національної держави допомагає інституціоналізувати нерівність між національними державами. Обмеження пересування малозабезпечених верств населення історично пов'язані з такими інститутами, як рабство або контрактна праця, кріпосне право чи борги, які прив'язували б робітників до місця їх роботи. Взаємодія з колоніальною історією може виявити, що расизм був центральним у розвитку капіталізму на різних його фазах – расові виміри класів, расизми як системи експлуатації.

Актуальність дослідження полягає у тому, що домінантні концепції вивчення соціально-економічної нерівності в основному враховують тільки три критерії аналізу цього явища: просторові ознаки (місцезнаходження або походження людини), час (у якому відбувається вимірювання соціально-економічної нерівності), та клас (соціальний статус чи сфера людської діяльності). Вони схильні уникати пов'язаності класових відмінностей з расовою, етнічною чи гендерною приналежністю, натомість, вивчення соціально-економічної нерівності зводиться до порівняння існування цього явища в межах національних держав, які визначаються як окремі актори, або вивчаються в контексті окремих національних держав. Національні держави аналізуються як окремі одиниці аналізу, не враховуючи пов'язані аспекти глобальної та транснаціональної динаміки, історичні контексти розвитку держав та зв'язок століть колоніалізму з глобальним порядком, який домінує в сучасному глобалізованому світі. Зосередження на вивченні ендогенних факторів розвитку суспільств в державі заважає усвідомити

взаємопов'язаність колоніальної історії з її наслідками у сьогоденні, яке може спричиняти расизм у латентних формах та системи експлуатації капіталістичного світотворення. У роботі я розглядаю міграційні процеси крізь призму історичних факторів появи та розвитку соціально-економічної нерівності у капіталістичному світотворенні, а також основні чинники, які сприяють розповсюдженню соціально-економічної нерівності у сучасному світі в умовах глобального прикордонного режиму.

Метою роботи є визначити фактори можливої дискримінації мігрантів та історичне походження нерівності через встановлення зв'язку між соціально-економічною нерівністю та проблемами глобальної міграції.

Відповідно до зазначеної мети **завданнями роботи** є:

- 1) Визначити можливі причинно-наслідкові зв'язки соціально-економічної нерівності з розвитком постколоніальних відносин між державами;
- 2) Розкрити значення фактору глобального прикордонного режиму і його відношення до сучасної соціально-економічної нерівності, та роль ТНК як глобальних економічних акторів;
- 3) Розкрити значення поняття репродуктивної праці, визначити місце гендерного питання у міграційному процесі та його вплив на політичну економію.

Об'єктом дослідження є соціально-економічна нерівність.

Предметом дослідження є фактори соціально-економічної нерівності у контексті глобальних міграційних процесів з урахуванням історичної колоніальної ретроспективи розвитку держав.

Для досягнення поставленої мети у межах роботи були використані такі **методи дослідження**: історичний метод застосовується для встановлення впливу історичної спадщини колоніалізму на сучасне

капіталістичне світотворення, методи аналізу та синтезу необхідні для вивчення факторів соціально-економічної нерівності в залежності від географічного становища країни та її постколоніальної історії, метод індукції, для отримання розуміння, які ще фактори крім географічного положення та соціального становища певних груп населення, можуть впливати на рівень добробуту та рівності у суспільствах, а також використовується метод кейс-стаді, для ширшого розуміння особистих переживань певних груп населення (використовується для вивчення досвіду найманої робітниці зі Шрі-Ланки, яка, як і багато інших матерів-мігранток, стоїть перед вибором між особистим вихованням власних дітей чи можливістю їх добре фінансово забезпечувати).

Методологічною основою роботи стала теорія системного насильства на кордонах задля обмеження людського пересування Р. Джонса.

Література та джерела. У своїх роботах концептуалізацією поняття капіталізму та вимірюванням неспіввідносності доходів у всьому світі, займалися такі автори, як: І. Валлерстайн, Б. Міланович; взаємопов'язаність історії колоніалізму з сучасними кордонами та обмеженням мобільності людей: М. Боатча, Дж. Мур та Р. Джонс; питаннями основних політичних викликів, пов'язаних з міграцією у сучасному світі займалися К. Хаусведелл і Й. Гіпплер, та взаємопов'язаність політичної економії, найманих робітників-мігрантів та гендерного питання вивчали Н. Пайпер, Б. Еренрайх та А. Хохшильд.

Структура роботи. Дана робота складається із вступу, трьох розділів, що включають в себе дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, і додатків. Загальний обсяг роботи – 54 сторінки.

РОЗДІЛ I. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА НЕРІВНІСТЬ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПОСТКОЛОНІАЛЬНИХ ВІДНОСИН МІЖ ДЕРЖАВАМИ

1.1. Витоки сучасної соціально-економічної нерівності у європейському колоніалізмі

Витоки сучасного світосприйняття дуже часто беруть свій початок в історії, яка розповідає про основоположне вибудовування сфер людської діяльності та їх взаємозв'язок один з одним. Таким чином, величезну частку сучасної нерівності відіграє історія європейського колоніалізму, яка багато в чому еквівалентна історії розвитку фінансових відносин та структури капіталізму. Капіталізм як зараз, так і тоді, можна сказати, керував світом: світом ресурсів, до яких належать фінансові ресурси, природні (екологічні) і трудові (наймана чи примусова праця). І головне завдання капіталістів — отримати ці ресурси якомога дешевше, з можливістю якомога дорожче їх продати або інвестувати в подальше виробництво грошей, з обов'язковим примноженням особистого прибутку.¹

На думку соціолога І. Валлерстайна, капіталізм не характеризується виключно (хоча і не виключає) 1) наявністю людей або компаній, що продають товари на ринку з метою отримання прибутку; 2) наявністю найманої праці. Обидва фактори існують багато років, і не можна сказати, що весь цей час у світі діяла капіталістична система. Важливою особливістю капіталізму, на думку І. Валлерстайна, є те, що соціально-економічна система «надає пріоритет нескінченному накопиченню капіталу».² Отже, у капіталістичній системі все спрямоване на максимізацію прибутку - і на постійне бажання збільшити цей прибуток.

¹ Moore J. W., Patel R. A history of the world in seven cheap things. Brilliance Publishing, 2017. С. 4

² Wallerstein I. World-Systems Analysis. Duke University Press, 2004. URL: <https://doi.org/10.1215/9780822399018> (date of access: 24.06.2022). с. 59

Світова економіка і капіталістична система, на думку І. Валлерстайна, працюють разом і підтримують один одного, адже капіталізм потребує особливої системи відносин між бізнесом і державою. Не тільки підприємства, а й держави, які перебувають під значним політичним впливом цього бізнесу, певною мірою є конкурентами, і прагнуть забезпечити найбільш сприятливі умови для розвитку бізнесу та залучення капіталу. Капіталістична світова економіка включає декілька акторів, серед яких 1) ринки 2) фірми, які конкурують на ринках 3) численні держави 4) домогосподарства 5) класи 6) статусні групи, або «ідентичності».³

Таким чином, природа і люди стали об'єктом експлуатації з боку бізнесу, який потребував примноження капіталу з мінімальними зусиллями або мінімальними вкладеннями. А оскільки найбільш рентабельну силу колонізатори бачили в поневоленіх і змушених працювати тубільцях, то мимоволі ставлення до людей, які є нащадками цих тубільців, залишалося значною мірою схожим. І це цілком логічний результат. Якщо уявити собі, що менше 500 років тому (а це всього 20 поколінь) точилася дискусія про те, чи були ці поневолені тубільці людьми чи тваринами,⁴ то можна зрозуміти, чому так багато людей зараз живуть дискримінованими лише через колір своєї шкіри, походження або навіть стать. Понад те, для тих самих капіталістів таке приниження окремих груп населення є свого роду будівництва можливості користуватись дешевою силою, якою користувалися їхні предки. Завдяки цьому приниженню зараз, як і тоді, можна якомога менше оплачувати працю людини, щоб отримати від неї максимальний прибуток. Тільки якщо раніше черствий шматок хліба подавався безпосередньо рабовласником, щоб раб продовжував свою роботу⁵, то

³ Wallerstein I. World-Systems Analysis. Duke University Press, 2004. URL: <https://doi.org/10.1215/9780822399018>

⁴ Там само. С. 36

⁵ Там само. С. 33

тепер бідні люди наполегливо працюють, щоб мати можливість купити цей шматок хліба: «наполегливі й часті акти шовінізму проти категорій живих людей — таких як жінки, колонізовані, бідні, кольорові люди та іммігранти — зробили можливими кожен з цих шести дешевих речей».⁶ Звичайно, неможливо повністю прирівнювати умови рабської праці з сучасними капіталістичними умовами надання роботи у нерівноправних умовах щодо всіх людей, оскільки рабство характеризувалося неекономічним примусом до праці, в той час як в умовах капіталізму існує економічний примус поруч із особистою свободою. Проте, так само, як і раніше, вартість жінки як працівника була на 20% нижчою,⁷ зараз ми стикаємося з випадками навіть у США, коли заробітна плата жінки становить 84% від того, що заробляли чоловіки, згідно з аналізом медіанного погодинного заробітку працівників Pew Research Center.⁸ Крім того, існує таке поняття як «множинна дискримінація – будь-яке поєднання форм дискримінації осіб на підставі їх статі, етнічного походження, інвалідності, віку, релігії або переконань, інших ознак, а також дискримінації, якої зазнають або відчують, що зазнають ті, хто має ці характеристики».⁹ За даними National Partnership for Women & Families, темношкірі жінки у США отримують у середньому на 63% менше заробітної плати, ніж білошкірі чоловіки.¹⁰

Капіталісти змінили принцип дешевої робочої сили, не змінивши суті її отримання: «Дешеві практики капіталізму визначали б, чиє життя і чия

⁶ Moore J. W., Patel R. A history of the world in seven cheap things. Brilliance Publishing, 2017. С. 5

⁷ Там само. С. 31

⁸ Barroso A., Brown A. Gender pay gap in U.S. held steady in 2020. Pew Research Center. URL: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2021/05/25/gender-pay-gap-facts/>

⁹ Про затвердження Методичних рекомендацій щодо включення до колективних договорів та угод положень, що забезпечують рівні права та можливості жінок і чоловіків у трудових відносинах. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/projects/461/>

¹⁰ Quantifying America's Gender Wage Gap by Race/Ethnicity. National Partnership for Women & Families. URL: <https://www.nationalpartnership.org/our-work/resources/economic-justice/fair-pay/quantifying-americas-gender-wage-gap.pdf>

робота мають значення, а чия ні».¹¹ З іншого ж боку, наймана праця в капіталістичних умовах створює конкуренцію на ринку за робочу силу, а отже може створювати і можливості для покращення умов праці.

Таким чином, сучасна нерівність багато в чому має місце і досі схожа на ту саму нерівність, якій піддавалися вихідці з європейських колоній. Хоча зараз рівень розуміння і толерантності суспільства багато в чому зріс, цього все одно недостатньо, щоб викоринити наслідки завоювань і прищепленого ставлення людей до інших людей як нерівних собі. Чудовий приклад зростання толерантності із зміною поколінь показано в книзі Дж. Мура: «35 відсотків бебі-бумерів вважають, що чорношкірі лінівіші/менш працьовиті, ніж білі, і 31 відсоток міленіалів відчують те саме»¹². Так ми чітко бачимо, як суспільство повільними кроками бореться з нерівністю, що породжує нові суспільно-політичні рухи, які, сподіваюся, у майбутньому досягнуть вирішення цього питання як на соціальній арені, так і на біржі праці.

¹¹ Moore J. W., Patel R. A history of the world in seven cheap things. Brilliance Publishing, 2017. С. 24

¹² Moore J. W., Patel R. A history of the world in seven cheap things. Brilliance Publishing, 2017. National Opinion Research Center at the University of Chicago. С. 41

1.2. Співвідношення географічного становища країни та соціально-економічного становища найманих працівників

Дослідження ступеня соціально-економічної нерівності почалося в середині XIX століття, коли К. Маркс і Ф. Енгельс припустили, що нерівність залежить від класового становища людей у всьому світі, а не від їх походження.¹³ З іншого боку, це можна пояснити нерівністю через географічне місцезнаходження (розвиток країни). Тоді це робилося переважно для активної політичної агітації, підняття революційних настроїв, згуртування класу «пролетаріату», проти якого була спрямована діяльність та інтереси класу «капіталістів»¹⁴.

Чому становище соціально-економічного класу досі порівнюють з місцем розташування, а не виключно з нерівністю між країнами «багатого» і «бідного» світу? Оскільки розшарування в умовах праці та її оплати залежить від підтримки державою тієї чи іншої діяльності. Але, як зазначає вчений-економіст Б. Міланович, якщо раніше «пролетарі» в усьому світі вважалися відносно рівноправними між собою, які, хоч й мали різницю в заробітній платі (мається на увазі представники робітничого класу різних країн), але ці відмінності були не такими великими. Тепер різниця між фінансовими можливостями населення різних країн може досягти такого рівня, що найбідніші люди в одній країні будуть багатшими, ніж найбагатші люди в іншій.¹⁵ Це яскраво ілюструється на цій діаграмі (Додаток, Малюнок 1).

Враховуючи цей факт, логічно зробити висновок, що найпростіший шлях для робітничого класу бідних — мігрувати до країни, де їхня праця буде цінуватися в рази більше. Таким чином, залишаючись представниками свого соціально-економічного класу, але мігруючи в більш розвинену

¹³ Milanovic B. Global Inequality: From Class to Location, from Proletarians to Migrants. The World Bank, 2011. URL: <https://doi.org/10.1596/1813-9450-5820>

¹⁴ Там само.

¹⁵ Там само с.127

країну, людина може опинитися в зовсім іншій позиції в рейтингу доходів за місцем проживання, «перевершивши» свого роботодавця в країні, з якої він виїхав.

1.3. Критика основних аналітичних концепцій соціальної нерівності

Критика на адресу Б. Мілановича та інших аналітиків, які вивчають проблеми соціально-економічної нерівності, полягає в тому, що вони в основному враховують тільки три критерії аналізу цього явища. Ці три критерії вони називають простором (місцезнаходження або походження людини), часом, у якому відбувається вимірювання соціально-економічної нерівності, та класом (тобто соціальний статус чи сфера людської діяльності). Таким чином, все зводиться до того, що класи співвідносяться з іншими класами, країни з іншими країнами і часовий проміжок з іншим часовим проміжком, додаючи ще одну-дві умови, які все одно не виходять за межі цих трьох чинників. Але, спостерігаючи за такими дослідженнями, мимоволі можна дійти висновку, що всі ці люди рівні за всіма іншими показниками, і ніщо інше не впливає на можливості фінансової нерівності. Критика підходів, за якими вимірювання рівня нерівності може бути обмежене лише цими трьома факторами, аргументується тим, що люди від народження не є рівними в сучасному світі через багато факторів.

По-перше, це відмінності в історичному розвитку країни, і особливо М. Боатча наголошує на важливості врахування колоніальної історії світу.¹⁶ Базове розуміння історії кожної нації та держави окремо вже багато в чому пояснює неможливість уникнення диференційованого підходу до аналізу особливих характеристик соціально-економічної нерівності в тій чи іншій країні, характеру можливостей її громадян. Історик Е. Франкема досліджував питання взаємозалежності сучасної нерівності доходів з колоніальною історією регіонів на прикладі Латинської Америки та Західної Африки. Він приходить до висновку, що «у Латинській Америці стійка нерівність доходів корениться у втручанні ринку факторів

¹⁶ Boatca M. *Global Inequalities Beyond Occidentalism*. Taylor & Francis Group, 2016. 288 p.

виробництва та розвитку інститутів примусу протягом трьох століть колоніального панування. З іншого боку, корені нерівності доходів у Західній Африці полягають у монополізації мінеральних ресурсів і податкових системах, які систематично пригнічують дрібних сільськогосподарських власників на користь міського населення. Причини високого ризику експропріації та нерівномірно розподіленого фіскального тягара впливають із видобувних інституцій, створених центральним колоніальним урядом. Обидва регіони поділяють тягар політичної негнучкості, характерної для країн із високим рівнем початкової нерівності активів. [...] Це загальмувало економічний розвиток, але колоніальне походження нерівності було принципово різним.»¹⁷ Таким чином, вже тут виникає принаймні проблема, що при пошуку соціологічно вірних даних про матеріальне становище населення логічніше було б не виходити за межі однієї країни, оскільки співвідношення результатів історичного розвитку колоній та метрополій не дадуть достатньо відповідей на питання «Чому?», якщо нас це цікавить, а не тільки «Скільки?».

По-друге, крім походження, має відмінність життя людини, яка відхиляється від будь-яких стандартів, встановлених суспільством. Дискримінація може бути спричинена статевою, расовою належністю, сексуальною орієнтацією: «Раса та етнічна приналежність, а не клас чи статус, є основним поясненням моделей нерівності на континенті».¹⁸ Тому, говорячи про міграцію, неможна говорити лише про соціально-економічні зміни в житті конкретної людини та країни. Це багато в чому виявляє проблему, що може бути пов'язаною з подальшими дискримінаційними факторами. Навіть якщо людина народилася в суспільстві, що відрізняється від її етнічного походження, на жаль, в сучасних реаліях національних

¹⁷ Frankema, E.H.P. The colonial origins of inequality: exploring the causes and consequences of land distribution, IAI Discussion Papers, No. 119, Georg-August-Universität Göttingen, Ibero-America Institute for Economic Research (IAI), Göttingen, 2005.

¹⁸ Boatca M. Global Inequalities Beyond Occidentalism. Taylor & Francis Group, 2016. 288 с. с.11

країн, вона може бути приречена з дитинства на нерівність у майбутньому.

Важливо звернутися і до проблеми дитячої смертності. Як зазначає М. Боатча, чорні діти народжуються меншими за білих, що породжує вищий ризик дитячої смертності в їх середовищі¹⁹ Потім, через низьку фінансову підтримку з боку держави (яка, власне, є стабільно низькою з покоління в покоління) та неможливість самостійно забезпечити достатню фінансову незалежність, вони не можуть дозволити собі влаштувати дитину до дитячого садку, що з дитинства може впливати на здатність дитини до соціалізації, а в школі їх успішність поступається білим дітям, що в майбутньому впливає на здатність закінчити навчання і не бути залученим у «вуличне життя», яке стає характерним для багатьох чорношкірих у їх рідних містах.²⁰ Цей цикл повторюється з покоління в покоління, дискримінація залишається в житті багатьох народів, які не можуть вийти з нього таким чином.

Таким чином, виходячи з факторів, які фундаментальна соціологія найчастіше враховує під час вивчення соціально-економічної нерівності в сучасному глобалізованому світі, вона може закрити очі на величезну кількість проблем, які насправді є основними причинами нерівності. Неможна сказати, що сучасна соціологія взагалі не розглядає гендерну, расову, етнічну нерівність. Тим не менш, називаючи ці поняття «особливістю», ніби легалізує той факт, що ці фактори не є основними, і їх не потрібно розглядати як пріоритетні питання.

Отже, щоб коригувати ці показники, автор говорить про застосування ще трьох параметрів, які могли б нормалізувати та виправити фактичні дані соціології, що вивчає нерівність: «збільшення одиниці аналізу, виявлення взаємозалежних процесів соціальних змін, що пов'язують західні та

¹⁹ Там само с.6

²⁰ Там само с.6

незахідні ареали, а також включення динаміки класоутворення, що відповідає тим і іншим».²¹

Понад те, характеристика дискримінації за ознаками статі, раси та сексуальної орієнтації має виходити за рамки «інноваційного» погляду на дискримінацію та нерівність, оскільки це не нове явище, а таке, що має витоки з колоніальних часів (Поняття колоніалізму досліджував американський теоретик Р. Стем, і пояснював його як «процес, за допомогою якого європейські держави та Сполучені Штати досягли позиції економічного, військового, політичного та культурного панування в більшій частині Азії, Африки та Латинської Америки. Цей процес можна простежити принаймні ще з «Епохи Великих відкриттів», і який мав своїм наслідком інститут работоргівлі, досяг свого апогею між 1900 р. і кінцем Першої світової війни (тоді країни Європи контролювали через колоніальну систему приблизно 85% землі), почавши змінюватися лише після розпаду європейських колоніальних імперій після Другої світової війни».²²). М. Боатча посилається на рекомендації Ч. Тіллі, який у своїй роботі «Стійка нерівність» виступає за повернення до динамічного та реляційного підходу для вивчення нерівності у класичній соціології, описує механізми, які породжують нерівність, включають реляційні та категоріальні аспекти нерівності, виробництво нерівності між гендерами, етнічними групами, расами та класами, виокремлюючи експлуатацію, накопичення можливостей, наслідування та адаптацію.²³ І поки цих рекомендацій не будуть дотримуватись автори та вчені, що вивчають нерівність, говорити про їх реальний внесок буде важко, оскільки дослідження насправді вони будуть виконувати з поглядом «збоку», а не «зсередини», що додає

²¹ Boatca M. *Global Inequalities Beyond Occidentalism*. Taylor & Francis Group, 2016. 288 p. С.19

²² Stam R., Spence L. *Colonialism, Racism and Representation: An Introduction* by Robert Stam and Louise Spence. Academia. Accelerating the world's research, 1983. URL: https://www.academia.edu/download/37477830/racism_and_colonialism.pdf.

²³ Tilly C. *Durable Inequality*. University of California Press, 1998. 310 p.

суб'єктивності та можливих неправильних тлумачень щодо причин нерівності.

РОЗДІЛ II. ГЛОБАЛЬНИЙ ПРИКОРДОННИЙ РЕЖИМ

2.1. Проблема глобальної нерівності оплати праці в умовах зростання впливу ТНК

Американський географ Р. Джонс досліджував питання «глобального прикордонного режиму». Цей термін він пояснює як систему легалізованого державного насильства на кордонах, яке «прагне зберегти привілеї та можливості, обмежуючи доступ до ресурсів та пересування для інших».²⁴ У своїй ідеї він говорить, що кордони не є натуральною частиною світу і наративи про захист від зовнішніх загроз – є штучно утворені державами для отримання виправдування насильства: «Зміцнення кордону через нові методи безпеки є джерелом насильства, а не відповіддю на нього».²⁵ Глобальний прикордонний режим як систему контролю пересування людей Р. Джонс порівнює з рабовласницькою системою колоніальних часів: «Подібно до рабства та кріпосного права в минулому, створення правового режиму громадянства та документів, що посвідчують особу, у поєднанні з новою прикордонною інфраструктурою призвело до глобального прикордонного режиму, який обмежував пересування бідних та контролює робочу силу.»²⁶ Таким чином, він спирається на п'ять форм систематичного насильства на кордоні: 1) від охорони та інфраструктури охорони кордону; 2) через шанси травми, смерті або позбавлення при перетині кордону; 3) від загрози насильства при обмеженні доступу до територій чи ресурсів через огорожу; 4) від позбавлення світової бідноти доступу до багатств і можливостей через кордони держав; 5) у прямій шкоді кордонів навколишньому середовищу.²⁷ «Насильство кордонів йде рука об

²⁴ Jones R. *Violent Borders: Refugees and the right to move*. Verso, 2016. 212 p. с. 5

²⁵ Там само.

²⁶ Там само, С. 46

²⁷ Simonneau D. Reece Jones, *Violent Borders. Refugees and the Right to Move*, London, UK & Brooklyn, NY: Verso, 2016, 212 p. Academia.edu - Share research.

руку із захистом привілеїв, які створили кордони. Замість відкритого кордону та доступу до можливостей, [люди] сьогодні зустрічають повне насильство з боку держави: колючий дріт, дрони та мілітаризовані агенти, які заважають їм рухатися.»²⁸ У своїй теорії системного насильства на кордонах задля обмеження людського пересування він пропонує загальносвітові відкриті кордони та прийняття глобальних правил щодо умов праці та охорони навколишнього середовища.

Р. Джонс пише про те, що політична влада над країнами була передана транснаціональним корпораціям.²⁹ «Визначення «Третього світу» логічно впливає з попереднього визначення колоніалізму, оскільки «Третій світ» відноситься до історичних жертв цього процесу - до колонізованих, неокolonізованих або деколонізованих націй світу, чий економічний та політичний структури формувались і деформувалися в рамках колоніального процесу. Колоніальні відносини пов'язані зі структурним пануванням, а не з грубими економічними («бідні/багаті»), расовими («білі/небілі»), культурними («передові/відсталі») або географічними категоріями.»³⁰ Для репрезентації країни «Третього світу» дослідник обирає Бангладеш, і США – як представника «Першого світу», аби продемонструвати між ними кореляцію. Варто навести дефініцію поняття «Третього світу», яку так само пропонує Р. Стам. Він взаємопов'язує це поняття з поняттям колоніалізму, говорячи, що «третій світ» – є результат процесу колоніалізму і його жертвою – «колонізованих, неокolonізованих або деколонізованих націй світу, чий економічний а політичний структури формувались і деформувалися в рамках колоніального процесу».³¹

URL: https://www.academia.edu/37189859/Reece_Jones_Violent_Borders_Refugees_and_the_Right_to_Move_London_UK_and_Brooklyn_NY_Verso_2016_212_p

²⁸ Jones R. Violent Borders: Refugees and the right to move. Verso, 2016. 212 p. c. 55

²⁹ Jones R. Violent Borders: Refugees and the right to move. Verso, 2016. 212 p. C.126

³⁰ Stam R., Spence L. Colonialism, Racism and Representation: An Introduction by Robert Stam and Louise Spence. Academia. Accelerating the world's research, 1983. URL: https://www.academia.edu/download/37477830/racism_and_colonialism.pdf.

³¹ Там само.

Раніше як у США, так і, швидше за все, Бангладеш вони самі могли регулювати умови праці, рівень безпеки праці, довкілля та рівень заробітної плати. Але, на жаль, швидкість розвитку країн різна у перш за все в економічній, а відповідно і соціальній, освітній, медичній, промисловій сферах. Той самий Бангладеш здобув незалежність лише в 1971 році, будучи до того у складі Пакистану, а отже опинився у невільних умовах прийняття власних рішень щодо розвитку держави, а потім у стані громадянської війни, тоді як економіка США, хоч і в стані холодної війни, вже пережила кілька злетів і падінь.³² Таким чином, природно, США знаходили «найкращі варіанти» і шукали методи виходу з кризи шляхом «спроб та помилок». У ході цієї економічної еволюції, населення США через профспілки та загальне розуміння колообігу економічних можливостей, почало домагатися свого права на гідні умови праці. При цьому Бангладеш та інші країни з подібною економічною та політичною ситуацією знаходяться в дуже невідгідному для себе становищі. Будучи однією з найбільш густонаселених країн світу, Бангладеш не може забезпечити доступ до роботи та достойні умови праці для всіх груп населення.

Тепер, коли велика частина світового капіталу перейшла до транснаціональних корпорацій, які можуть фінансувати країни, подібні до Бангладешу (ми поки не говоримо про обсяги цього фінансування), ці країни змушені шукати можливості для забезпечення зайнятості, щоб отримати доступ хоча б до якоїсь роботи. Тому, найлегший спосіб для жителів цих країн – наймана праця на великих підприємствах ТНК. Якщо говорити, що 80% жінок мають доступ до роботи на швейних фабриках ³³, то уявіть собі, що ці місця зараз зникнуть, що також означає колосальне безробіття для країни. Можна припустити, що саме корпорації повинні

³² Jones R. Violent Borders: Refugees and the right to move. Verso, 2016. 212 p. С. 132

³³ Там само. С.135

контролювати, скільки грошей вони виділяють на оплату праці працівників, що, як наслідок, покращить умови праці, екологію та все життя країни. Але в такому випадку, навіщо цим корпораціям тоді платити гроші за транспорт, якщо почнуть платити зарплату, рівну зарплатам за аналогічні види роботи у Сполучених Штатах? У цьому випадку їм також буде не вигідно це робити, і виробництво повернеться в США, повернувшись до ситуації, яка була з 1945 по 1975 рік.³⁴

Я не стверджую, що така ситуація з рівнем зарплат і якістю роботи є нормальною і з нею варто змиритися. Але так само, як немає сенсу карати одного рабовласника в умовах наявності рабовласницької системи³⁵, мені здається, немає сенсу вимагати від транснаціональних корпорацій суттєвого зростання заробітних плат їх працівників. «Поки праця обмежена кордонами і не захищена основними трудовими та екологічними стандартами, системи експлуатації триватимуть незалежно від того, чи змінять окремі компанії свою практику».³⁶ Цей процес має відбуватися всередині країни, він може бути тривалим і дуже важким. Коротко відповідаючи на питання, чому виникає невідповідність між рухом товарів і людей, можу сказати, що тим корпораціям, в чиїх руках зараз влада, відкривати кордони для мігрантів з бідних країн просто не вигідно: «Власники фабрик хочуть максимізувати прибуток, тож вони зроблять кроки з питань безпеки, вентиляції та санітарії. Вони не оплачуватимуть понаднормову роботу та не нададуть допомоги у разі травм. Вони не будуть будувати протипожежні виходи чи складати вогнегасники. Багато з них ставляться до своїх робітників як до рабів».³⁷ Тому що в той час, як одна людина опиняється у світі, де її права захищені, втрачається один «раб», на якому корпорації заробляють кілька доларів, але якщо кордони будуть

³⁴ Jones R. *Violent Borders: Refugees and the right to move*. Verso, 2016. 212 p. С.124

³⁵ Там само. С. 137

³⁶ Там само. С. 138

³⁷ Там само. С. 135

вільні та відкриті, корпорації втратять мільярди, оскільки ця система «дешевої робочої сили» діє за рахунок того, що всі середньостатистичні люди певної бідної держави, з якої важко виїхати, знаходяться в однакових умовах праці, до того ж, з розумінням конкурентності на одне робоче місце через кількість населення. Це вигідна система для роботодавців, які не змушені підвищувати рівень добробуту для своїх найманих робітників, що погоджуються працювати за будь-яких умов, тільки аби мати роботу. Чим менше роботодавець платить за роботу робітнику, тим більше він має прибутку зі своєї продукції. З руйнуванням цієї системи, власники корпорацій будуть втрачати величезні кошти тільки на гідну оплату праці.

2.2. Проблема нерівності купівельної спроможності в умовах глобальної діяльності ТНК

Саме наявність сучасних державних кордонів дає можливість продовжити цей цикл. Через складний перетин кордону люди з Бангладешу (як приклад), які бажали б виїхати на заробітки, залишаються в своїй країні. Це привілей діє одночасно і для корпорацій, і для простих людей у країнах «Першого світу». В умовах перенаселення, через масштабну міграцію мінімальна заробітна плата в Сполучених Штатах, швидше за все, не впаде, але доступність робочих місць явно зменшиться. Таким чином, кордони дають громадянам США привілей залишатися на своїх робочих місцях з достатньою заробітною платою, при цьому вони можуть купувати товари за низькою ціною, привезені з Бангладешу, і корпорації можуть продовжувати постачати ці товари з найбільшою вигодою.³⁸

«Це дозволить економіці виробляти товари на основі реальної вартості роботи, без субсидії низької заробітної плати, штучно створеної кордонами».³⁹ На жаль, дуже важко вплинути на цю ситуацію ззовні.

Р. Джонс зазначає: «Якби працівники могли переміщатися, різниця між заробітними платами стабілізується між високою заробітною платою в Сполучених Штатах і низькою заробітною платою в інших місцях».⁴⁰ Це, звісно, може породити конфлікти між працівниками і керівництвом компаній, як наприклад, було представлено публічне глузування з голови корпорації, який дозволяє виробництво товарів з незадовільними умовами праці,⁴¹ однак це, по суті, викликає лише сором, але не реальні зміни. Реально допомогла б загальна відмова населення купувати такі товари, які буквально виробляються стражданнями інших людей. Але для того, щоб досягти такого результату, по-перше, треба винести подібні питання на

³⁸ Jones R. Violent Borders: Refugees and the right to move. Verso, 2016. 212 p.

³⁹ Там само. С. 139

⁴⁰ Там само. С. 139

⁴¹ Там само. С. 136

публічний порядок денний, вжити заходів для зростання соціальної відповідальності з боку власників і менеджменту компаній, по-друге, підвищити купівельну спроможність населення для оплати товарів вищої вартості. Ще один аспект цієї ситуації полягає в тому, що ніхто не несе особистої відповідальності. Якби чинили тиск на кожного, хто купує футболку за 5 доларів, а не за 20 доларів,⁴² можливо, люди почали б думати про це частіше, але поки велика кількість простих людей «середнього класу» має свій захист завдяки чисельності, напевно знадобиться стільки ж часу, скільки знадобилося для формування серед населення популярності толерантності та екологічності (яка досі не є абсолютною)

⁴² Jones R. Violent Borders: Refugees and the right to move. Verso, 2016. 212 p. С. 137

2.3. Проблеми прийому та адаптації біженців в Європі в контексті нерівності розвитку країн ЄС

Основною політичною проблемою, на думку дослідників К. Хаусведелл і Й. Гіплер,⁴³ є невирішеність правових питань, пов'язаних з імміграцією людей на території закордонних країн. Європейський Союз, будучи великою асоціацією країн, має суттєві ускладнення у прийнятті спільних рішень, аби вони: а) були достатньо гуманними щодо біженців, і базові права людини не порушувалися; б) усі країни консенсусно погодилися щодо спільних рішень та не чинили суттєвого опору.

Останній аспект надзвичайно складний, оскільки, хоча країни ЄС є країнами, які вже мали гідні стандарти в соціальній, економічній та політичній сферах для вступу до інтеграційного об'єднання, вони не є рівними за цими показниками й донині.

Говорячи про економічні диспропорції країн Європейського Союзу, економіст Л. Поліщук поділяє країни на чотири категорії за їхніми економічними показниками:

«1) 10 порівняно забезпечених країн Західної та Північної Європи (до котрих відносять і Ірландію) з ВВП на душу населення більше 110% від середнього по ЄС;

2) Італію та Німеччину, де при ВВП на душу населення вище середньоєвропейського рівня, є високорозвинені регіони та «проблемні» території (відповідно на півдні та сході);

3) 7 малих та середніх середземноморських країн (включаючи Іспанію та Словенію), в котрих ВВП на душу населення нижче середньоєвропейського рівня, але розрив не перевищує 30%;

⁴³ Editor's Statement. In: Dies. (Hrsg.): Peace Report / C. Hauswedell et al. 2016.

4) 9 східноєвропейських держав, в яких ВВП на душу населення коливався від 30 до 70% від середнього рівня по ЄС».⁴⁴

Таким чином, не всі однаково згодні і, до того ж, можуть собі дозволити прийняти біженців у своїх країнах. Крім того, політика країн може відрізнятися одна від одної не тільки через економічні причини, наприклад, недостатню фінансову підготовленість країни до прийняття біженців, але важливу роль відіграють і культурні аспекти. Хоча ЄС проголошує систему цінностей, засновану на захисті прав людини, все ж деякі країни дотримуються політики національного егоїзму, всупереч прийнятим загальноєвропейським зобов'язанням. Наприклад, у 2013 році Греція, яка не змогла впоратись з кількістю прибуваючих біженців до своїх кордонів через море, власноруч «спростила умови» потрапляння на території ЄС, пропускаючи біженців далі без необхідних процедур перевірки осіб, аби не затримувати їх на своїй території.⁴⁵ Потім, у 2015 році федеральний канцлер ФРН Ангела Меркель зробила заяву, не узгодивши її з іншими країнами ЄС, в якій вона ніби «запрошувала» сирійських біженців прибувати до ЄС, відреагувавши на несприятливу ситуацію, яка тоді відбувалася на Угорському кордоні. Ця заява спричинила не тільки кризу інституційної згуртованості країн ЄС, але і призвела до того, що вслід за Угорщиною, закрили свої кордони Австрія, Словаччина, Хорватія та Македонія. Це стало загрозою для існування Шенгенської зони.⁴⁶ І, крім спроб уникнути долі прийому біженців, довіра та співпраця країн ЄС періодично сягає межі, коли одна з країн може запускати односторонню політику та ухвалює рішення, які не були узгоджені з усіма учасниками: «Односторонні дії, будь то в Афінах, Будапешті чи Берліні, посилюють

⁴⁴ Поліщук Л. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2015. Випуск 126 (ч. II). URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/2824/2532>.

⁴⁵ Editor's Statement. In: Dies. (Hrsg.): Peace Report / C. Hauswedell et al. 2016.

⁴⁶ Там само.

націоналістичні рефлекси в інших державах-членах і підривають довіру до спільних правил і досягнення консенсусу».⁴⁷

Проте, не тільки економічні чинники впливають на рішення певних країн, а саме країн Вишеградської групи, до якої входить Польща, Словаччина, Угорщина та Чехія. В. Кольцов пояснює міжнаціональну опозиційність країн Вишеградської групи до ЄС: «на підставі проблематики міграційної кризи, що інтенсифікувалась у 2014-2015 рр. і суттєво вплинула на деякі країни, чи не найбільше виявилась у тому, що країни регіону практично уніфіковано (з найбільшим радикалізмом в Угорщині) почали виявляти свою диверсифіковану щодо ЄС позицію стосовно підходів до розв'язання міграційної кризи. Навіть попри те, що імміграція в довгостроковій перспективі оцінювалась країнами Вишеградської групи як така, що має позитивний вплив на економічний розвиток регіону. Хоча, з іншої сторони, до уваги головним чином брався той факт, що імміграція суттєво впливає на зміну національної структури населення країн Вишеградської групи, вкрай негативно позначається на соціально-політичній ситуації в регіоні, а отже, загрожує дезінтеграцією Європейської унії та скасуванням Шенгенських угод тощо».⁴⁸

З іншого боку, ті ж Німеччина і Франція, будучи одними з економічно найрозвиненіших і найвпливовіших країн ЄС, не можуть дозволити собі прийняти всіх біженців. Навіть при вже існуючій ситуації з розподілом біженців влада може не впоратися з кількістю біженців, особливо якщо вона зросте найближчим часом. На думку К. Хаусведел, Німеччині потрібен інтеграційний закон спрямований на інтеграцію біженців та мігрантів з огляду на масштаб проблеми.⁴⁹

⁴⁷ Editor's Statement. In: Dies. (Hrsg.): Peace Report / C. Hauswedell et al. 2016.

⁴⁸ Кольцов В. Міграційна криза як передумова і вияв євроскептицизму та національної опозиційності до ЄС у країнах Вишеградської групи. 2018. Вісник Львівського університету: Серія філос.-політолог. студії. Випуск 17, с. 187-194. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/17_2018/28.pdf

⁴⁹ Editor's Statement. In: Dies. (Hrsg.): Peace Report / C. Hauswedell et al. 2016.

Отже, першим аспектом невирішених правових питань в межах ЄС є розподіл біженців за країнами. Однак на цьому юридичні питання не закінчуються. Поки немає чіткого механізму дій, який би закріплювався в законі спільному документі ЄС на рівні міжнародного договору, що потрібно робити з біженцем, який прибув на територію будь-якої країни (найчастіше Греції чи Італії). Немає чіткої інструкції, як ефективно рахувати біженців, як інтегрувати людину в соціальне життя кінцевої точки прибуття, яке соціальне та правове забезпечення вона отримує, щоб цей процес відбувався не на індивідуальному рівні, а як цілісний механізм щодо прийому біженців.

Крім того, не вистачає чіткого правового регулювання на правопорушення громадян окремої держави - члена ЄС, які поширюють ксенофобські та расистські настрої щодо прибулих біженців. Закон може вплинути на них лише після актів прямого незаконного насилля, тобто, покарати за вже вчинені злочини чи підбурювання до насильницьких дій проти мігрантів, але цього вкрай недостатньо. При цьому багато хто погоджується, що необхідно не тільки придушувати насильницькі прояви ненависті, а й вести діалог з негативно налаштованим населенням, який, можливо, міг би запобігти подальшим насильницьким акціям через розуміння або залякування.

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що раніше, до 2016-го року, ЄС був просто не готовий до такої проблеми, як велика кількість біженців за короткий період. Це призвело до відсутності чітко сформульованого плану дій щодо надання допомоги таким чином, щоб не завдати шкоди собі. Тоді, Єврокомісія започаткувала Реформу політики притулку у травні та липні 2016-го року, аби зробити законодавчу базу з питань мігрантів ефективною, стабільною, справедливою та рівною як для всіх приймаючих країн-членів ЄС, так і для мігрантів, які прибувають до

цих країн.⁵⁰ Крім того, в подальшому були прийняті наступні документи, аби регулювати систему приймання мігрантів: «Статус біженця за міжнародним правом» (жовтень 2015 р.), «Притулок ЄС, кордони та зовнішнє співробітництво з питань міграції» (травень 2018 р.), «Розселення біженців: межі ЄС» (грудень 2017 р.), «Прийом шукачів притулку – перероблена Директива» (липень 2017 р.), «Реформа Дублінської системи» (березень 2017 р.), «Реформа кваліфікаційної директиви» (червень 2017 р.), «Останні міграційні потоки до ЄС» (травень 2018 р.).

Зараз ця проблема вже переростає в постійні розбіжності між країнами, які важко розв'язувати, що гальмує процес правового регулювання прийому біженців та іммігрантів.

⁵⁰ Migration and asylum | EPRS | European Parliament. *European Parliament*. URL: <https://www.europarl.europa.eu/thinktank/infographics/migration/public/index.html?page=asylum>

2.4. Міграція як шлях до підвищення соціальної мобільності

Повертаючись до дослідження Б. Мілановича, який писав про розбіжність в умовах праці в одному класовому стані, з відмінністю у географічному розташуванні робітника, можна спробувати відповісти на питання, чому ж не так просто мігрувати з бідної країни в багатшу, аби поліпшити своє фінансове становище, не змінюючи сферу зайнятості. Соціальна мобільність не є легким шляхом у жодній країні, але якщо порівнювати, скажімо, США та Індію чи Бангладеш, то це практично незрівнянні речі. Найчастіше для того, щоб жити в хороших умовах життя в країнах Третього світу, потрібно народитися в багатій родині, оскільки населення дуже сильно стратифіковане, і перехід з одного класу (нижчого) до іншого (вищого) на практиці майже не відбувається, оскільки система побудована так, що вертикальна соціальна мобільність вважається випадковим успіхом або, ще ймовірніше, везінням, а не можливістю. Але важливо зазначити, що бути в «нижчому» класі однієї багатой країни – це зовсім не те саме, що належати до нижчої соціальної верстви у бідній країні. Якщо подивитись на статистику, яку пропонує нам Б. Міланович (Додаток, Малюнок 2)⁵¹, яка показує, що набагато «легше» і «краще» бути «класом бідних» у багатій країні, ніж «класом бідних» у бідній країні. Тобто, присутня значна диференціація між бідними в різних країнах світу. Так само, як заробітна плата зростає з міграцією з бідної країни, не слід недооцінювати й інші соціальні та економічні привілеї, якими користуються люди у багатих країнах. Бути безробітним в США означає отримати набагато краще соціальне забезпечення, що надає вищий рівень життя, ніж в людини, яка вимушена працювати по 12 годин на день у Бангладеші.

⁵¹ Milanovic B. Global Inequality: From Class to Location, from Proletarians to Migrants. The World Bank, 2011. URL: <https://doi.org/10.1596/1813-9450-5820>. С. 128

Крім того, важливим фактором у прийнятті рішення людини про міграцію в іншу країну є практична оцінка її роботи вдома та за кордоном. Наприклад, вдалим прикладом є оцінка діяльності медичного персоналу. У пострадянських країнах, через спадок комуністичної влади, бути лікарем, а отже представником інтелектуальної професії – не престижно, і тому ціни на оплату праці представників інтелектуальних професій були значно занижені, щоб сприяти престижності належності до робітничого класу. Але навіть після розпаду Радянського Союзу в країнах пострадянського світу все ще одна з найменш оплачуваних праць – праця лікаря, тоді як в США бути лікарем означає мати престижну роботу та отримувати велику зарплату. І в даному випадку, людина, мігрувавши з пострадянського простору в США, залишилася у своїй професії, але різко піднімається вгору соціальною драбиною, оскільки географічне розташування має величезний вплив на забезпечення якості життя, і набагато більше, ніж професія (сфера діяльності).

Результатом такого величезного розриву між доходами громадян різних країн стала глобальна міграція. У свою чергу, ця глобальна міграція відіграє важливу роль у глобальній політиці країн, до яких мігрують. Є два підходи щодо ставлення до міграції в політиці держав, на які уряд може звернути увагу, спостерігаючи за тенденціями цього явища. По-перше, це бажання покращити свою економічну та демографічну ситуацію за допомогою міграції, вітаючи її. Другий, більш консервативний, розглядає міграцію як загрозу для внутрішньої економіки та загрозу зайнятості власних корінних громадян, культурного та соціального життя країни. І в другому випадку, знову ж таки, є два шляхи вирішення проблеми небажаної надмірної міграції: посилити можливість в'їзду в країну – посилити контроль над міграцією на кордонах або спрямувати зусилля на покращення

економіки країни, яку мігранти хочуть покинути.⁵² Саме цей останній метод можна охарактеризувати як «win-win» стратегію, при якій рівень життя та умови праці робітничого класу в одній країні підвищується, а друга не буде змушена шукати шляхи вирішення проблеми з іммігрантами всередині своєї країни.

Таким чином, для того, щоб людина, яка є незаможним найманим працівником бідної країни, мала шанс піднятися по соціальній драбині (або соціальній мобільності), має очікувати покращення якості роботи в своїй країні або спробувати мігрувати до країни, яка вже має налаштовану систему, що дозволяє цій людині покращити якість свого життя. Останній спосіб можна назвати найкращим лише тому, що він вважається найпростішим і, на жаль, найімовірнішим, принаймні найближчим часом.

⁵² Milanovic B. Global Inequality: From Class to Location, from Proletarians to Migrants. The World Bank, 2011. URL: <https://doi.org/10.1596/1813-9450-5820>

РОЗДІЛ III. ПРОБЛЕМИ РЕПРОДУКТИВНОЇ ПРАЦІ ТА ГЕНДЕРНОЇ МІГРАЦІЇ

3.1. Взаємозв'язок гендерного питання з політичною економією

Термін «репродуктивна праця» можна сплутати з дітонародженням. Проте, це ширше поняття. Соціологиня О. Дутчак спирається на Ліз Вогель, яка визначає репродуктивну працю як таку, що «робить внесок у щоденне і довгострокове відновлення носіїв робочої сили як товару та робітничого класу загалом».⁵³ І додає, що «сюди входить щоденна побутова праця, яка відновлює сили робітниць, забезпечує непрацюючих або непрацездатних (дітей, людей похилого віку, безробітних, тих, хто не може працювати через стан здоров'я), а також дітонародження.»⁵⁴

Сьогодні ми можемо спостерігати зростання неспроможності чоловіків знайти повну чи неповну зайнятість, а також роботу в галузях, де традиційно домінують чоловіки, як наприклад, інженерія, медицина, інформаційні технології тощо. Як наслідок, зростає частка жінок, які виконують роль забезпечення сімейного життя та економічного добробуту. «Складна мережа процесів добре описується концепцією «глобальних ланцюгів товарів», що призводить до сумнозвісної «гонки на дно» з точки зору заробітної плати, прав та умов праці для працівників, розташованих у різних місцях цих ланцюгів».⁵⁵ Це означає, що люди борються за свої права: щоб покращити умови праці, причому жінки не лише зупиняються на тому, щоб їм дозволили працювати разом з чоловіками, але й вимагають рівної оплати та доступу до всіх видів роботи, оскільки деякі все ще поділяються

⁵³ Vogel L. Domestic Labor Revisited. *Science & Society*. 2000. Vol. 64. № 2. P. 151–170.

⁵⁴ Дутчак О. Капіталізм, репродуктивна праця і феміністична економіка. Гендер в деталях. 2019. URL: https://genderindetail.org.ua/season-topic/feminist_utopia/kapitalizm-reproduktivna-pratsya-i-feministichna-ekonomika-1341155.html#_ftn3.

⁵⁵ Piper N. Migration in the Global Political Economy. Toward a gendered political economy of migration. *International Political Economy Yearbook*. 2011. Vol. 17. с. 63

(і обмежуються) за статтю. І не тільки жінки, а й усі, хто може зазнати утисків у будь-якій сфері за расовою, гендерною та статевою ознаками.

Зростання ресурсів працівників має як позитивну сторону, так і може вплинути в протилежному напрямку на якість наданих послуг. Роботодавці можуть дозволити собі платити менше, оскільки знають, що хтось погодиться на ці умови через відсутність роботи практично в будь-якій сфері праці, і це торкнулося, зокрема, чоловіків, яких жінки почали витісняти в деяких значних галузях, що призводить їх на безпрецедентні «другі позиції», якщо розглядати трудову діяльність. І оскільки чоловіки частіше займають провідні позиції в інтелектуальній сфері праці, це, у свою чергу, формує в суспільстві думку та усвідомлення того, що чоловік психічно вищий за жінку. Як зазначає Н. Пайпер, сучасні економічні зміни, які багато вчених пов'язують із глобальною тенденцією до неолібералізму та впливом політики структурної перебудови в багатьох країнах походження мігрантів, поклали все більший тягар на жінок через зростання серед чоловіків безробіття, зниження попиту на чоловічу робочу силу та через економічне падіння у деяких секторах та зміщення економічної спрямованості на послуги в країнах походження, а також у країнах призначення.⁵⁶ Це можна назвати поверхневими змінами, які призвели до фемінізації праці та міграції, що впливає на політичну економію таким чином, що змінюються стандарти ставлення до конкретних статей, тягне за собою як можливість розвитку, так і певним чином погіршує ситуацію для обох статей.

Вихід жінок на ринок праці в країнах першого світу також спричинив деякі зміни, які, на мою думку, дуже впливають на політичну економію. Жінка, яка вийшла на роботу, тепер повинна знайти заміну домашнім «жіночим клопотам», що раніше виконувала сама як свій обов'язок. Тому

⁵⁶ Piper N. Migration in the Global Political Economy. Toward a gendered political economy of migration. International Political Economy Yearbook. 2011. Vol. 17. С. 65

попит на допомогу мігрантів значно зріс. Н. Пайпер описує це так: «Є потреба в соціальних послугах та послугах догляду, особливо там, де матері маленьких дітей працюють повний робочий день. Таким чином, більшість жінок-мігрантів, як правило, частіше, ніж їхні колеги з країни їхнього походження, працевлаштовуються на низькокваліфікованих роботах особистого обслуговування».⁵⁷

Але залежність країн Першого світу від робочої сили мігрантів не обмежується послугами нянь і медсестер. Багато важливих галузей праці забезпечені роботою за рахунок мігрантів, які, відповідно, залежать від гендерних відмінностей. Н. Пайпер посилається на дослідження про іноземної домашніх служниць К. Чин та інших соціологів «In Service and Servitude. Foreign Domestic Workers and the Malaysian «Modernity» 1998 року, які, у свою чергу, пов'язують проблеми іноземних хатніх робітників із ширшими проблемами глобальної економічної реструктуризації та фемінізацією трудової міграції.⁵⁸ Чоловіки, у свою чергу, користуються попитом на роботах, що потребують фізичної сили, таких, як будівництво, вантажні роботи, сільське господарство. «Наразі вони забезпечують до 80 відсотків сільськогосподарської робочої сили в деяких країнах або регіонах».⁵⁹ І це дуже цікавий факт, тому що навіть у час найбільшого розповсюдження пандемії Covid-19, у 2020 році, коли кордони були закриті навіть між країнами ЄС, свого часу такі країни, як Польща, Фінляндія, Німеччина дозволили в'їзд трудових мігрантів з України через банальну нестачу робочих рук і загрозу залишитись без річного врожаю внаслідок несвоєчасної або недостатньої обробки землі. «Саме для цієї галузі

⁵⁷ Piper N. Migration in the Global Political Economy. Toward a gendered political economy of migration. *International Political Economy Yearbook*. 2011. Vol. 17. C. 65-66

⁵⁸ Chin C. B. N., Nagata J. In Service and Servitude: Foreign Female Domestic Workers and the Malaysian "Modernity" Project. *Pacific Affairs*. 1999. Vol. 72, no. 3. P. 464. URL: <https://doi.org/10.2307/2672267>.

⁵⁹ Piper N. Migration in the Global Political Economy. Toward a gendered political economy of migration. *International Political Economy Yearbook*. 2011. Vol. 17. C. 66

[сільськогосподарської] в країнах ЄС є актуальним залучення сезонних трудових мігрантів, яке потрапило під загрозу внаслідок обмеження міжнародної мобільності під час карантину. Сільськогосподарські галузі в таких країнах ЄС як Італія й Іспанія не зможуть працювати на повну потужність без трудових мігрантів, а тому цим країнам важливо вжити швидких політичних заходів, щоб усунути бар'єри для в'їзду працівників з-за кордону»⁶⁰ – про це писали дослідники Спільного науково-дослідного центру Служби науки та знань Європейської комісії (Joint Research Centre, the European Commission's science and knowledge service). Це означає, що залежність країн Першого світу від мігрантів дійсно настільки висока, що виникає страх нестачі врожаю, якщо трудових мігрантів не запросять для забезпечення відповідних робіт на цих територіях. І справа пішла настільки серйозно, що трудовим мігрантам навіть пішли на поступки щодо дуже нестабільної та нової для сучасного світу ситуації з епідемією Covid-19, відкривши кордони у той час, коли навіть для власних громадян вони були закриті. «Зокрема, у 2020 році в Італії через обмеження подорожей та побоювання щодо вірусу для сільськогосподарських робіт не вистачало 250 тисяч сезонних робітників. Одним із рішень спрямованих на залучення трудових мігрантів до виконання роботи в Італії стала міграційна амністія – легалізація мігрантів, документи яких були протерміновані.»⁶¹

Гендер, на жаль, також пов'язаний із збільшенням частки дитячої праці на глобальному ринку: «Чим більше жінок мігрує, тим більше дітей подорожує з ними і стає частиною робочої сили».⁶² Тобто, жінка-мігрантка не тільки виконує роботу, але й приводить одного чи кількох працівників, які, до того ж, оплачуються ще нижче, ніж фізична робота дорослої людини-

⁶⁰ Кульчицька К., Кравчук П., Сушко І. Трансформації трудової міграції з України до єс під час пандемії covid-19. Праця та соціальна справедливість. Friedrich-Ebert-Stiftung. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/17320.pdf>.

⁶¹ Там само.

⁶² Piper N. Migration in the Global Political Economy. Toward a gendered political economy of migration. International Political Economy Yearbook. 2011. Vol. 17. С. 66

мігранта, яка і без того є низькооплачуваною. «Роботодавці використовують і зловживають працею дітей замість того, щоб платити гідну заробітну плату дорослим працівникам. У цьому відношенні дитяча міграція та праця дітей-мігрантів є побічним ефектом фемінізації міграції».⁶³

«Звернення до іноземних медсестер у відповідь на кризу нестачі медсестер стало справді глобальним явищем, а сектори охорони здоров'я у багатших країнах стали справді глобальним ринком праці. [...] Це породжує питання щодо акредитації та визнання навичок, а також наслідки для гендерних відносин, враховуючи, що так багато жінок працюють у високорегульованих секторах, таких як охорона здоров'я. Стверджується, що існуючі структури гендерного розподілу праці та нерівності обмежують можливості жінок і призначають їх працювати на ролях, які підсилюють чоловічу перевагу та привілеї».⁶⁴ Багато людей, які здобули медичну освіту вдома, хотіли б переїхати в багатшу країну, щоб отримувати еквівалентну зарплату, яка відповідала б зусиллям, витраченим на вивчення медицини. Однак також багато дипломів, отриманих на батьківщині мігранта, не є валідними ні в ЄС, ні в США, куди вони прагнуть потрапити з країн Третього світу. Тому перед людиною постає питання, чи варто перенавчатись багато років в університеті за тією ж спеціальністю, або знехтувати результатами свого навчання та влаштуватися на роботу нижчого статусу, як-от робота медсестри. І для деяких це дійсно стає виходом, оскільки бути медсестрою в країні Першого світу набагато вигідніше, ніж бути кваліфікованим лікарем у країні Третього світу. І враховуючи статистику, яку заявляє Н. Пайпер, що «Сестринська справа є найбільш фемінізованим сектором: жінки складають 90 відсотків або

⁶³ Piper N. Migration in the Global Political Economy. Toward a gendered political economy of migration. *International Political Economy Yearbook*. 2011. Vol. 17. С. 66

⁶⁴ Там само. С. 67

більше медсестринського персоналу»,⁶⁵ висновок складається таким чином, що жінки воліли б скоріше піти на пониження свого професійного статусу, щоб збільшити свою здатність забезпечувати себе не на гіршому рівні, ніж чоловіки. На глобальному рівні це підвищує ймовірність статус жінки як робочої сили і знижує можливості для її залучення до розумової праці. Таким чином, Н. Пайпер, говорячи про концепцію «соціальної нерівності», яка досі використовувалася лише в національних контекстах, наголошує, що має вона має вивчатись глобально, щоб поглибити наше розуміння гендерного міжнародного поділу праці та місця економічної міграції в ньому.⁶⁶ Так само, як і таке поняття, як «відтік мізків» або декваліфікація, про яке пише Н. Пайпер, має на увазі незвичайно велику кількість іноземних жінок, які працюють домашніми працівниками в усьому світі, і значну частку жінок, яка насправді має належну кваліфікацію, але не може знайти легальну роботу у сферах своєї спеціалізації.⁶⁷

Н. Пайпер зауважує, що існує тенденція до більшої диверсифікації та поляризації територіальної мобільності, що призводить до сильно стратифікованої моделі міграції.⁶⁸ Те, що ми зараз спостерігаємо на ринку праці мігрантів, можна назвати величезним гендерним розшаруванням, оскільки чоловіки-мігранти можуть конкурувати і витіснити чоловіків-громадян із сфери, в якій вони працюють, і часто ця сфера є кваліфікованою роботою, але, з іншого боку, жінки більше ймовірно будуть виконувати ту роботу, яка не популярна і незатребувана в країнах Першого Світу. Це призводить до того, що міграція жінок заповнює потреби країни, в яку вона приїжджає, а чоловіки, навпаки, можуть посилити конкуренцію в конкретній країні, яка не є на користь громадян цієї країни. Однак це

⁶⁵ Там само. С. 68

⁶⁶ Piper N. Migration in the Global Political Economy. Toward a gendered political economy of migration. International Political Economy Yearbook. 2011. Vol. 17. С.70

⁶⁷ Там само. С.73

⁶⁸ Там само. С.71

спрацює лише в тому випадку, якщо ми розглянемо співвідношення кваліфікованих робітників і порівняємо його за статтю, розглядаючи можливості чоловіків і жінок працювати в різних сферах: «Концепція «поляризації» підкреслює різницю між висококваліфікованими чи професійними та менш кваліфікованими категоріями мігрантів».⁶⁹

«У Європі та інших країнах демографічні, економічні тенденції та тенденції на ринку праці призвели до збільшення попиту на кваліфікованих іноземців (наприклад, у сфері охорони здоров'я) та до відродження або інтенсифікації моделей тимчасової («гастарбайтерської») міграції.»⁷⁰ Але якщо уявити, що робота за кордоном є більш бажаною для певної категорії працівників (наприклад, охорони здоров'я та медсестри), то можна також сказати, що ресурси країн Першого світу поповнюються за рахунок ресурсів Третього світу. Це призводить до того, що країни Третього світу ще більше постраждають від дефіциту кадрів того чи іншого класу.

Н. Пайпер також дає нам відповідь на це питання: «трирівнева» концептуалізація міжнародного поділу репродуктивної праці, в якій він виділяє такі групи жінок:

1. жінки із середнього класу в країнах перебування;
2. домашні працівники-мігранти;
3. жінки з глобального півдня, які занадто бідні, щоб мігрувати.

Як наслідок, домашня працівниця-мігрантка є в центрі цього поділу праці, а «брак доглядового персоналу у власній сім'ї та країні в цілому, створений її власною еміграцією, може заповнити бідна жінка, яка не може мігрувати, або старша дочка, чи інша родинна особа (у безоплатній або платній формі)».⁷¹

⁶⁹ Piper N. Migration in the Global Political Economy. Toward a gendered political economy of migration. International Political Economy Yearbook. 2011. Vol. 17. С. 70

⁷⁰ Там само. С.71

⁷¹ Там само. С. 77-78

Н. Пайпер підсумовує, що міграція вливається в транснаціональну політичну економію гендеру, з'єднуючи три чинники фемінізації – робочі місця, міграцію та бідність – які, у свою чергу, пов'язані зі зміною гендерного розподілу праці та процесами економічної реструктуризації в глобальному масштабі.⁷² Отже, розвиток гендерного питання впливає на розвиток політичної економії.

«На міжнародному рівні гендерна проблематика загалом обговорюється вже майже 70 років. Спочатку акцент робився на формуванні законодавчих засад для громадянських прав жінок та їх участі в політичному житті. Далі увага зосереджувалася на трудових правах жінок та рівній оплаті праці, правах на освіту та соціальний захист. Загалом дедалі частіше порушуються питання щодо рівноправності жінок і чоловіків, запроваджується термін «гендерна рівність».⁷³ Однак це питання не закрите, а лише починає відкриватися як для науковців, так і для політиків, що є хорошим знаком і підвищує важливість продовження розробки цієї теми з метою зниження рівня нерівності на глобальному міжнародному рівні. «Закріплення рівності статей у міжнародних документах має велике значення для забезпечення рівності на практиці. У цьому напрямі спостерігається суттєвий прогрес – права жінок стали розглядатися як невід'ємні складові концепції прав людини. У міжнародних документах також відбувається перехід від поняття «рівність чоловіків і жінок», що мало трактуватися як «підтягування» жінок до чоловічого статусу, до поняття гендерної рівності, що означає визнання і створення міжнародних стандартів рівних прав для жінок і чоловіків.»⁷⁴

⁷² Piper N. Migration in the Global Political Economy. Toward a gendered political economy of migration. *International Political Economy Yearbook*. 2011. Vol. 17. С.80

⁷³ Пищуліна О., Чернова А. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України. Центр Разумкова. «Заповіт». URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2016_Gender_rivn.pdf.

⁷⁴ Там само.

3.2. Попит на оплачуваних домашніх працівників-мігрантів

Жінка в сучасному світі останнім часом отримана значно більшу роль у соціально-економічній та політичній сфері, ніж це було ще півстоліття тому. Жінки стали сильнішими, впливовішими і почали виходити з тіні своїх чоловіків, займаючись «чоловічими» професіями та стаючи конкурентоспроможним працівником на ринку праці. Так сталося і в Першому, і в Третьому світі. Різниця лише в зайнятих позиціях, і ця різниця, на жаль, настільки ж величезна. Основну причину цього розриву можна описати так: «Ця модель жіночої міграції відображає те, що можна назвати всесвітньою гендерною революцією. І в багатих, і в бідних країнах все менше сімей можуть покладатися виключно на годувальника-чоловіка. У Сполучених Штатах заробіток більшості чоловіків знизився з 1970 року, і багато жінок вийшли на роботу, щоб «компенсувати різницю».⁷⁵ Таким чином, американські жінки залишали свою звичну роль домогосподарки, щоб працювати і утримувати свої сім'ї. Проте проблема відсутності жінки (а краще сказати людини) у домогосподарстві залишилася невирішеною. І тоді на допомогу прийшли жінки з Третього світу: «Послуги, які вважаються від природи жіночими — догляд за дітьми, робота по дому та секс — часто отримують мало визнання чи оплату. Але вони завжди були достатньо затребувані для транспортування на великі відстані в разі потреби».⁷⁶ Це не означає, що секс — є одним з обов'язків хатніх робітниць-мігранток, тим не менше, І. Шупик зазначає, що «міграція органічно пов'язана з проституцією, адже частина молодих жінок з матеріально-економічних міркувань, з метою заробити на прожиття вимушено залучається до секс-бізнесу. Надання сексуальних послуг за гроші оцінюється експертами у 8-12 млрд. дол. на рік і після контрабанди

⁷⁵ Ehrenreich B., Hochschild A. *Global Women: Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy*. New York : Henry Holt, 2002. С. 23

⁷⁶ Там само. С. 25

наркотиками та зброєю займає третє місце за прибутковістю».⁷⁷ Таким чином, вакансія, яка звільнилася в результаті виходу жінок із середнього та вищого класу на роботу, була запропонована жінкам-мігрантам. Існує кілька пояснень цьому.

По-перше, мігранти можуть бути «мовчазними» та «примарними». Вони існують у сімейному житті до тих пір, поки це вкрай необхідно, але вони можуть не існувати для сторонніх очей: «Західна культура індивідуалізму, яка знаходить крайнє вираження в Сполучених Штатах, виступає проти визнання допомоги чи будь-якої людської взаємозалежності. [...] Для того, щоб зберегти цю ілюзію, домашні працівники та няні створюють ідеальний домашній затишок, годують і купують дітей, готують і прибирають — а потім чарівним чином зникають з поля зору».⁷⁸ Цьому також сприяє те, що багато мігрантів є неофіційними мешканцями країни, тому їхні дії дійсно можуть здатися непомітними, адже вони самі в цьому зацікавлені, щоб не бути депортованим: «Ми маємо інформацію про легальних мігрантів, а не про нелегальних мігрантів, які, кажуть нам експерти, подорожують в рівних, якщо не більших кількостях».⁷⁹ Це також вигідно для тих, хто приймає такого неофіційного мігранта. Така особа не захищена законом, якщо вона свідомо їде на неофіційну міграцію. Якщо людина офіційно не зареєстрована, можна сказати, що її не існує, а це означає, що з нею (або нею) можна зробити набагато більше, ніж якби вона була в базі мігрантів і була захищена законом. Яскравий приклад показаний у серіалі «Мільярди»: жінка-мігрантка випила отруйний напій, тому що їй це наказав роботодавець,

⁷⁷ Шупик І. Фемінізація міграції як прояв гендерної нерівності. Полтавська державна аграрна академія. Режим доступу: rusnauka.com/DNI_2006/Economics/16_shupik%20i.i.feminizacija%20bidnosti%20jak%20projav%20gendernoji%20nerivnosti.doc.htm

⁷⁸ Ehrenreich B., Hochschild A. *Global Women: Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy*. New York : Henry Holt, 2002. С. 24

⁷⁹ Там само. С. 25

погрожуючи, що інакше її депортують.⁸⁰ Хоча це є художній фільм, він був знятий у США і явно має схожий контекст з реальністю. Насправді жінки можуть бути піддані сексуальному насильству, ненормованому робочому часу та іншим формам приниження людської гідності.

По-друге, на відміну від жінок Першого світу, жінки Третього світу видаються тими, хто ще не втратив своєї «жіночої здатності» бути правильною жінкою в очах традиційного погляду на становище жінки чоловіками. «Жінки-іммігрантки можуть здаватися бажаними сексуальними партнерами з тієї ж причини, з якої роботодавці Першого світу вважають їх особливо обдарованими як доглядальниці: вважають, що вони втілюють традиційні жіночі якості: турботу, слухняність і бажання догодити».⁸¹

Таким чином, приймаючи на роботу жінку-мігрантку, роботодавець нібито отримує гарантію, що ця жінка відмінно впорається з жіночими обов'язками і буде триматися за свою роботу, оскільки вони розуміють, що вона отримує набагато більше, ніж ця жінка могла би заробити на батьківщині. Б. Ернрайх наводить чудовий приклад, пов'язуючи ситуацію з ресурсами, який пояснює, як може виникнути бажання найняти на роботу хатньою працівницею жінку-мігрантку, а не власну співгромадянку: «Сьогодні, як і раніше, покладаючись на сільськогосподарську та промислову робочу силу з країн третього світу, багаті країни також прагнуть виграти щось, що важко виміряти, щось дуже схоже на любов. Такі няні, як Жозефіна (приклад домогосподарки в Франції, яка приїхала з Шрі-Ланки), приносять у далекі сім'ї, які наймають їх, справжню материнську прихильність, безсумнівно посилену несамоовитою відсутністю спілкування з їх власними дітьми бідних країн, які вони

⁸⁰ Koppelman, Brian, director. *Billions* (TV series). Showtime Networks, (January 17, 2016 – Present). Season 2, Episode 2.

⁸¹ Ehrenreich B., Hochschild A. *Global Women: Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy*. New York : Henry Holt, 2002. С. 30

залишають позаду. [...] Це якби багаті частини світу відчували брак дорогоцінних емоційних та сексуальних ресурсів і були змушені звертатися до бідніших регіонів за свіжими запасами».⁸²

Але так само важливо враховувати можливі соціально-психологічні наслідки трудової міграції не лише для жінок, які змінили свою позицію, а й дітей, яких торкнулася зміна становища матері. Простіше кажучи, ким виростають діти з багатих сімей з двома мамами та діти з бідних сімей без довгих контактів із рідною матір'ю?

«Фахівці зі спостереження за тенденціями майже нічого не сказали про те, що все більша кількість багатих дітей та літніх людей з Першого світу знаходяться під наглядом іммігрантів або живуть у будинках, які прибирають покоївки-іммігранти».⁸³ Чисто теоретично ми можемо припустити два шляхи розвитку після того, як дитину Першого світу виховує жінка з Третього світу (і в загальному розумінні всіх дітей, які вирости в таких умовах), що вони або будуть вдячні, та майбутні дорослі Першого світу почнуть допомагати Третьому світу на знак поваги до свого дитинства, або буде наявна тенденція розвитку постколоніальних взаємовідносин, за якою Третій світ з точки зору представників Першого – це ресурсне забезпечення сировини і дешевої робочої сили Першого світу. Якщо така тенденція збережеться, тоді Третій світ обійматиме підлегле становище у свідомості жителів Першого, в тому числі і дорослих людей, вихованих представницями Третього світу. На жаль, перший висновок є більш ідеалістичним, і навіть якщо він проявляється, то не в такому масштабі, який дозволив би вирішити проблему країн Третього світу. Навіть Б. Еренрайх схиляється до думки, що проблема так легко не вирішиться, і все зводиться до другого результату: «У своїх вітальнях

⁸² Ehrenreich B., Hochschild A. *Global Women: Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy*. New York : Henry Holt, 2002. С. 24

⁸³ Там само. С. 32

вони вивчають величезну і трагічну глобальну політику. Діти бачать. Але вони також вчаться нехтувати тим, що бачать. Як дорослі роблять видиме невидимим». ⁸⁴

Доля дітей, які ростуть без материнської любові в країнах Третього світу, ще більш непередбачувана і викликає занепокоєння: «Загалом, половину з 120 мільйонів легальних і нелегальних мігрантів у світі зараз вважають жінками». ⁸⁵ У цитуванні вжито слово «вважають», оскільки через нестачу статистичних даних щодо всіх мігрантів – легальних та нелегальних, неможливо визначити точну частку жінок серед кількості мігрантів та їх співвідношення походжень. Таким чином, можна уявити, скільки дітей зараз росте, пам'ятаючи про свою матір лише зі спогадів, що, як уже говорилося про життя дітей Жозефіни, може вплинути на їхнє психічне здоров'я та завдати непоправної шкоди в процесі їх розвитку як особистостей. ⁸⁶

Тим не менш, потрібно розуміти, що жінка робить такий крок зі своєї непростой долі. Вибираючи між життям у бідності зі своїми дітьми чи фінансовою допомогою, вони обирають другий шлях для благополуччя своїх дітей: «Уряди деяких відправних країн активно заохочують жінок до міграції в пошуках хатньої роботи, міркуючи, що жінки-мігрантки частіше, ніж їхні колеги-чоловіки, надсилатимуть свою тяжко зароблену заробітну плату своїм сім'ям, а не витратять гроші на себе. [...] Ці грошові перекази мають значний економічний вплив на життя дітей, батьків, братів і сестер і ширші мережі родичів, а також на уряди країн Третього світу, які не мають грошей». ⁸⁷ Таким чином жінки-мігрантки заробляють гроші за кордоном і розвивають економіку своєї країни, відправляючи та

⁸⁴ Ehrenreich B., Hochschild A. *Global Women: Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy*. New York : Henry Holt, 2002. С. 33

⁸⁵ Там само. С. 26

⁸⁶ Там само. С. 22

⁸⁷ Там само. С. 28

витрачаючи гроші на території, умовно, Шрі-Ланки, а не Франції: тому Шрі-Ланці також вигідно відправляти жінок за кордон.

Однак це також має наслідки для життя чоловіків Третього світу, які відходять на задній план, коли ми порівнюємо їхні можливості заробітку з можливостями жінок. Можна сказати, в певному сенсі, чоловік і жінка навіть помінялися ролями у сім'ї та суспільстві: жінка-годувальниця йде на заробітки, а чоловік має сидіти вдома і виховувати дітей. Це також може вплинути на самопочуття чоловіка, який не звик до такої ситуації, що також може справити негативний вплив на його психіку: «Не маючи можливості заробити на життя, ці чоловіки часто деморалізуються й перестають допомагати своїм сім'ям іншим чином. Багато жінок-мігрантів розповідають про безробітних чоловіків, які п'ють або грають в азартні ігри на гроші, які надіслала жінка-мігрантка».⁸⁸ Таким чином, чоловіки перестають бути привабливими для жінок і для себе самих.

Важливо зазначити, що це також впливає на стан дітей, які втратили можливість контактувати з матір'ю, і мають шанс отримати своїм вихователем батька-алкоголіка. Можна припустити, що діти-хлопці, які виросли в такій сім'ї, беруть за приклад життя батька як свій ідеал, а діти-дівчата можуть засвоїти урок, що єдиний спосіб вибратися з бідності і з такого життєвого положення, в якому залишила їх мати в дитинстві – це міграція, і за будь-якої нагоди потрібно залишити свою країну (що може просто призвести до необережного потрапляння в сексуальне рабство).

«Мігруючи, жінка може уникнути очікування того, що вона дбатиме про літніх членів сім'ї, відмовитися від зарплати чоловіка чи батька або поступитися місцем жорстокому чоловікові. Міграція також може бути практичною реакцією на невдалий шлюб та необхідність забезпечувати

⁸⁸ Ehrenreich B., Hochschild A. *Global Women: Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy*. New York : Henry Holt, 2002. С. 31-32

дітей без допомоги чоловіків».⁸⁹ Таким чином, жінка з країни Третього світу стає незалежною, але втрачає не менш важливу частину свого життя, яка приносить страждання як їй, так і її дітям та решті сім'ї.

⁸⁹ Ehrenreich B., Hochschild A. Global Women: Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy. New York : Henry Holt, 2002. С. 31

ВИСНОВКИ

Національні держави взаємопов'язані та охоплені нерівними взаємозв'язками, насамперед сьогодні в контексті глобальної капіталістичної світової економіки з різними центрами та периферіями – сучасна державна система інституціоналізує транскордонну нерівність через кордони між національними державами. Сучасний глобальний порядок слід розуміти як історичний продукт століть колоніалізму, який і зробив світ глобальним. Колоніальна історія показує, що світ інтенсивно та неоднаково взаємопов'язаний у порівнянні з підходами, які зосереджуються лише на ендогенних факторах, тому, для якісного дослідження соціально-економічної нерівності слід розширити спектр підходів, які активно використовуються у соціології. Наразі ж відбувається ігнорування глобальної та транснаціональної динаміки в історичній перспективі, що могла б показати нерівну заплутаність та спільну історію держав у всьому світі. Зв'язок між соціально-економічною нерівністю та постколоніальною історією держав є беззаперечним фактом. Економічна глобалізація – не нове явище, а історично пов'язане з (європейським) колоніалізмом на різних етапах – приклад трансатлантичної торгівлі, що включає рабство, виробництво сировини та торгівлю промисловими товарами між трьома регіонами світу.

Глобальна торгівля також історично відзначалася глобальною нерівністю, яка, як правило, приносить користь політично та економічно потужним центрам за рахунок периферій. Периферії на Глобальному Півдні (досі часто називаються «країнами, що розвиваються») економічно все ще функціонують переважно як постачальники природних ресурсів і дешевої робочої сили, для «вивозу сміття» та місця «брудного виробництва», та як ринки дешевих товарів, вироблених у глобальному масштабі. Транснаціональні та багатонаціональні корпорації можуть бути багатшими та могутнішими, ніж уряди національних держав та підтримувати

соціально-економічну нерівність, оскільки завдяки ній існує можливість користуватись дешевими речами, що забезпечує примноження капіталу. Цьому сприяють національні територіальні кордони, які є нестабільним результатом війн, імперіалізму, колоніальної історії та військової агресії. Глобальний прикордонний режим, що обмежує людям пересування між державами, інституціолізує нерівність, яка зросла в глобальному масштабі: кордони контролюють і забезпечують захист привілеїв «багатших» над «біднішими». Глобальний прикордонний режим дозволяє використовувати відмінності в заробітній платі, податках і трудовому регулюванні в різних національних державах. Транснаціональні корпорації можуть перемістити виробництво в країни з найнижчою заробітною платою, мінімальним оподаткуванням та стандартами праці. Товари збираються, продаються та відправляються за низькою ціною по всьому світу. Світовий банк, МВФ та угоди про вільну торгівлю сприяють торгівлі через національні кордони, в той час як робоча сила (народна робоча сила) залишається прив'язаною до національних контейнерів.

Заохочення жінок ставати мігрантами – одна з можливих економічних стратегій урядів бідних держав, які розраховують на перекази коштів до сімей в країну походження жінки, що забезпечує економічну підтримку держави. Фемінізація міграції в тому числі пов'язана і з виходом на ринок праці жінок «Першого світу». Міграція фемінізованого ланцюга догляду – концепція, розроблена А. Хохшильд, щоб позначити процес, за допомогою якого прогалини в догляді в домогосподарствах середнього та вищого класу заповнюються робочою силою жінок-мігранток, що спричиняє відтік догляду в інших місцях. Цей «відтік допомоги» в країні походження потенційно спричиняє новий гендерний розрив у догляді в родині трудової мігрантки, яку вона мусила залишити, і який (розрив) також потрібно якось заповнити. «Заповнення» кадрової нестачі у репродуктивній праці, як правило, носить гендерний, класовий і міграційний характер. Жінки-

мігранти та їхні сім'ї страждають від відсутності підтримки як у країнах походження, так і в країнах прибуття. Це сприяє посиленню фемінізації бідності, оскільки жінки несуть більший тягар економічного виживання цілих сімей. В свою чергу цей фактор пов'язаний з транснаціоналізацією та гендерною сегрегацією ринків праці та глобальною кризою зайнятості.

Підсумовуючи, можна сказати, що колоніальне походження держав і відносин між державами, хоч і не рівномірно в усіх постколоніальних регіонах, але має великий вплив на соціально-економічну нерівність та загальмовує економічний розвиток сьогодення. Вивчаючи соціально-економічну нерівність регіонів, соціологи схильні уникати питання колоніального походження, його унікальні особливості кожного регіону, а при вивченні соціально-економічної нерівності в умовах міграції, питанням расових, етнічних та статевих характеристик надають статус тільки «додаткових чинників», тим не менше, вони можуть бути основними чинниками дискримінації мігрантів як найманих робітників. У роботі була приділена особлива увага питанням гендерній міграції, оскільки вона має тісний зв'язок з політичною економією сучасного глобалізованого світу та витікає у проблеми репродуктивної праці регіонів походження жінок-мігранток. Соціально-економічна нерівність в умовах глобальної міграції посилюється за рахунок глобального прикордонного режиму, який обмежує пересування незаможних людей, контролює доступ до ресурсів і зберігає стратифікацію між «бідними» та «багатими».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

- 1) Дутчак О. Капіталізм, репродуктивна праця і феміністична економіка. *Гендер в деталях*. 2019. URL: https://genderindex.org.ua/season-topic/feminist_utopia/kapitalizm-reproduktivna-pratsya-i-feministichna-ekonomika-1341155.html#_ftn3.
- 2) Кольцов В. Міграційна криза як передумова і вияв євроскептицизму та національної опозиційності до ЄС у країнах Вишеградської групи. 2018. Вісник Львівського університету: Серія філос.-політолог. студії. Випуск 17, с. 187-194. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/17_2018/28.pdf
- 3) Кульчицька К., Кравчук П., Сушко І. Трансформації трудової міграції з України до єс під час пандемії covid-19. Праця та соціальна справедливість. *Friedrich-Ebert-Stiftung*. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/17320.pdf>.
- 4) Пищуліна О., Чернова А. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України. *Центр Разумкова*. "Зановім". URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2016_Gender_rivn.pdf.
- 5) Поліщук Л. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2015. Випуск 126 (ч. II). URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/2824/2532>.
- 6) Про затвердження Методичних рекомендацій щодо включення до колективних договорів та угод положень, що забезпечують рівні права та можливості жінок і чоловіків у трудових відносинах. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/projects/461/>

- 7) Середньомісячна заробітна плата за статтю та видами економічної діяльності за квартал. Архів. URL: http://www.ukr-stat.gov.ua/operativ/operativ2017/gdn/smzp_zs/smzp_zs_ek/smzp_zs_ek_u.htm.
- 8) Barroso A., Brown A. Gender pay gap in U.S. held steady in 2020. Pew Research Center. URL: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2021/05/25/gender-pay-gap-facts/> (date of access: 01.07.2022).
- 9) Boatca M. Global Inequalities Beyond Occidentalism. Taylor & Francis Group, 2016. 288 p.
- 10) Chin C. B. N., Nagata J. In Service and Servitude: Foreign Female Domestic Workers and the Malaysian "Modernity" Project. Pacific Affairs. 1999. Vol. 72, no. 3. P. 464. URL: <https://doi.org/10.2307/2672267> (date of access: 24.06.2022).
- 11) Editor's Statement. In: Dies. (Hrsg.): Peace Report / C. Hauswedell et al. 2016.
- 12) Frankema, E.H.P. The colonial origins of inequality: exploring the causes and consequences of land distribution, IAI Discussion Papers, No. 119, Georg August Universität Göttingen, Ibero-America Institute for Economic Research (IAI), Göttingen, 2005.
- 13) Jones R. Violent Borders: Refugees and the right to move. Verso, 2016. 212 p.
- 14) Migration and asylum | EPRS | European Parliament. *European Parliament*. URL: <https://www.europarl.europa.eu/thinktank/in-fographics/migration/public/index.html?page=asylum> (date of access: 24.06.2022).
- 15) Milanovic B. Global Inequality: From Class to Location, from Proletarians to Migrants. The World Bank, 2011. URL: <https://doi.org/10.1596/1813-9450-5820> (date of access: 24.06.2022).

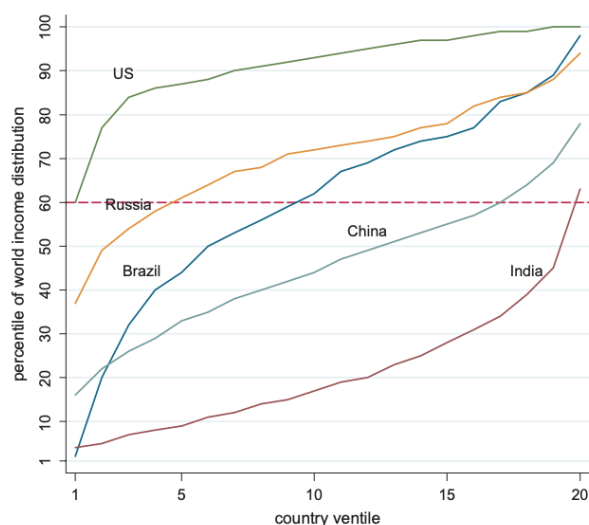
- 16) Moore J. W., Patel R. A history of the world in seven cheap things. Brilliance Publishing, 2017
- 17) Piper N. Migration in the Global Political Economy. Toward a gendered political economy of migration. *International Political Economy Yearbook*. 2011. Vol. 17.
- 18) Quantifying America's Gender Wage Gap by Race/Ethnicity. National Partnership for Women & Families. URL: <https://www.nationalpartnership.org/our-work/resources/economic-justice/fair-pay/quantifying-americas-gender-wage-gap.pdf>
- 19) Simonneau D. Reece Jones, Violent Borders. Refugees and the Right to Move, London, UK & Brooklyn, NY: Verso, 2016, 212 p. Academia.edu - Share research. URL: https://www.academia.edu/37189859/Reece_Jones_Violent_Borders_Refugees_and_the_Right_to_Move_London_UK_and_Brooklyn_NY_Verso_2016_212_p (date of access: 01.07.2022).
- 20) Stam R., Spence L. (1983) Colonialism, Racism and Representation: An Introduction by Robert Stam and Louise Spence. Academia. Accelerating the world's research. Url: https://www.academia.edu/download/37477830/racism_and_colonialism.pdf
- 21) Stam R., Spence L. Colonialism, Racism and Representation: An Introduction by Robert Stam and Louise Spence. Academia. Accelerating the world's research, 1983. URL: https://www.academia.edu/download/37477830/racism_and_colonialism.pdf.
- 22) Tilly C. Durable Inequality. University of California Press, 1998. 310 p.
- 23) Vogel L. Domestic Labor Revisited. *Science & Society*. 2000. Vol. 64. № 2. P. 151–170.

- 24) Wallerstein I. World-Systems Analysis. Duke University Press, 2004. URL: <https://doi.org/10.1215/9780822399018> (date of access: 24.06.2022).

Додаток 1.

Малюнок 1

Figure 1. Importance of location vs class: US compared to BRIC countries, 2005.

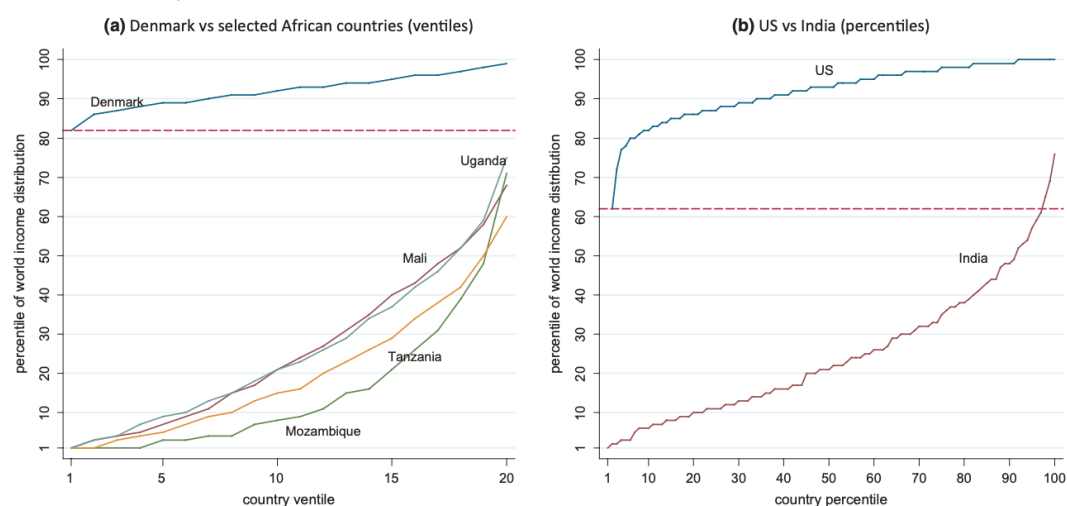

Source: Own calculations using World Income Distribution (WYD) database. Note: Based on national household surveys; people ranked by per capita income or per capita consumption adjusted for price differences between the countries using the most recent PPPs. BRIC is an acronym denoting the emerging market economies of Brazil, Russia, India and China.

Додаток 2.

Малюнок 2

Figure 2. Income gaps between various countries' populations; early 21st century. a. Denmark vs selected African countries (ventiles). b. US vs India (percentiles).

Source: Own calculations using World Income Distribution (WYD) database. Note: Based on national household surveys; adjusted for price differences between the countries using most recent PPPs. Year 2005.